Valiokunnan lausunto LaVL 24/2018 vp– U 76/2018 vp

Lakivaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (todisteluasetuksen muuttaminen)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (todisteluasetuksen muuttaminen) (U 76/2018 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- lainsäädäntöneuvos Kirsi Pulkkinen, oikeusministeriö
- käräjätuomari Riitta Mutanen, Helsingin käräjäoikeus
- yksikönpäällikkö Jouni Vaahtera, Oikeusrekisterikeskus
- asianajaja Eva Storskrubb, Suomen Asianajajaliitto
- professori Johanna Niemi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- ulkoministeriö

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan komissio on 31 päivänä toukokuuta 2018 tehnyt ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi jäsenvaltioiden tuomioistuinten välisestä yhteistyöstä siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tapahtuvassa todisteiden vastaanottamisessa annetun asetuksen (EY) N:o 1206/2001, jäljempänä todisteluasetus, muuttamisesta (COM(2018) 378 final). Ehdotus perustuu Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen ja erityisesti sen oikeudellista yhteistyötä yksityisoikeuden alalla koskevaan 81 artiklaan.

Todisteluasetuksessa säädetään todisteiden vastaanottamisesta siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa EU:n jäsenvaltioiden välillä. Todisteluasetuksen nojalla todistelupyynnön esittävän val-

tion tuomioistuin lähettää pyynnön suoraan vastaanottavan valtion toimivaltaiselle tuomioistuimelle.

Ehdotuksen tavoitteena on tehostaa ja nopeuttaa rajat ylittävää yhteistyötä todisteiden vastaanottamisessa digitalisaation ja nykyaikaisen teknologian käytön avulla. Ehdotuksen taustalla on komission digitaalisia sisämarkkinoita koskeva strategia (COM(2015) 192 final). Asetusehdotuksen pääasiallinen sisältö ilmenee valtioneuvoston kirjelmästä (U 76/2018 vp).

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää ehdotuksen tavoitteita kannatettavina. On tärkeää, että rajat ylittävää yhteistyötä todisteiden vastaanottamisessa siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tehostetaan ja nopeutetaan digitalisaation ja uuden teknologian avulla. Valtioneuvosto kannattaa sähköisten välineiden käytön edistämistä viranomaisten välisessä yhteydenpidossa ja todisteiden vastaanottamisessa. Ehdotuksen tavoitteena on myös parantaa asianosaisten oikeusturvaa ja oikeussuojan saatavuutta.

Muutosehdotusten yksityiskohtia on vielä tarkasteltava ja huolehdittava siitä, että säännöksissä otetaan huomioon asianosaisten oikeusturvan vaatimukset. Neuvotteluissa on myös pyrittävä siihen, että säännökset ovat riittävän joustavia, jotta muutoksilla ei tarpeettomasti rajoiteta sellaisten toimivien menettelyjen käyttöä rajat ylittävässä todisteiden vastaanottamisessa, jotka nykyisen asetuksen mukaan ovat mahdollisia. Neuvottelujen aikana on arvioitava tarkemmin ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Euroopan komissio on 31 päivänä toukokuuta 2018 tehnyt ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi jäsenvaltioiden tuomioistuinten välisestä yhteistyöstä siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tapahtuvassa todisteiden vastaanottamisessa annetun asetuksen (EY) N:o 1206/2001, jäljempänä todisteluasetus, muuttamisesta (COM(2018) 378 final).

Samanaikaisesti ehdotuksen kanssa on annettu ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi oikeudenkäynti- ja muiden asiakirjojen tiedoksiannosta jäsenvaltioissa siviili- tai kauppaoikeudellisissa asioissa annetun asetuksen (EY) N:o 1393/2007, jäljempänä tiedoksiantoasetus, muuttamisesta (COM(2018) 379 final). Mainitusta asetusehdotuksesta on annettu valtioneuvoston kirjelmä (U 77/2018 vp), ja valiokunta lausuu siitä erillisessä lausunnossa.

Todisteluasetuksessa säädetään todisteiden vastaanottamisesta siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa EU:n jäsenvaltioiden välillä. Todisteluasetuksen nojalla todistelupyynnön esittävän valtion tuomioistuin lähettää pyynnön suoraan vastaanottavan valtion toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Ehdotuksen tavoitteena on tehostaa ja nopeuttaa rajat ylittävää yhteistyötä todisteiden vastaanottamisessa digitalisaation ja nykyaikaisen teknologian käytön avulla. Tavoitteena on vähentää viivästymisiä ja kustannuksia rajat ylittävissä oikeudenkäynneissä, joissa todisteita otetaan vastaan jäsenvaltioiden välillä. Valtioneuvoston kirjelmästä ilmi käyvin tavoin (s. 3) erityisesti sähköiset yhteydet ja videoneuvottelun käyttö tehostavat oikeudenkäyntejä. Edelleen kirjelmästä

ilmi käyvin tavoin tarkoituksena on, että ehdotus parantaa oikeusvarmuutta ja oikeuden saatavuutta parantamalla asianosaisten prosessuaalisia oikeuksia.

Lakivaliokunta pitää valtioneuvoston tavoin ehdotuksen tavoitteita kannatettavina. On perusteltua, että rajat ylittävää yhteistyötä todisteiden vastaanottamisessa siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tehostetaan ja nopeutetaan digitalisaation ja uuden teknologian avulla. Sähköisten välineiden käytön edistäminen viranomaisten välisessä yhteydenpidossa ja todisteiden vastaanottamisessa on kannatettavaa. Erityisen tärkeänä valiokunta pitää ehdotuksen tavoitetta parantaa asianosaisten oikeusturvaa ja oikeussuojan saatavuutta.

Asetusehdotuksessa on kyse voimassa olevan todisteluasetuksen muuttamisesta. Keskeinen muutosehdotus liittyy ensinnäkin asiakirjojen toimittamiseen sähköisesti. Kirjelmästä ilmi käyvin tavoin (s. 2) todisteluasetuksen nykyisen 6 artiklan mukaan asetuksessa tarkoitetut pyynnöt ja ilmoitukset on toimitettava sellaista nopeinta mahdollista keinoa käyttäen, jonka pyynnön vastaanottava jäsenvaltio on ilmoittanut hyväksyvänsä. Ehdotuksen mukaan artiklaa muutetaan siten, että pyynnöt ja ilmoitukset on pääsääntöisesti toimitettava sähköisesti. Lähettäminen tapahtuu hajautetun tietojärjestelmän avulla, joka liittää yhteen kansalliset tietojärjestelmät suojatun ja luotettavan viestintäinfrastruktuurin avulla. Asiakirjat voidaan toimittaa muulla pyynnön vastaanottavan jäsenvaltion hyväksymällä tavalla, jos asiakirjojen toimittaminen sähköisesti edellä mainitun tietojärjestelmän avulla ei ole mahdollista odottamattoman ja poikkeuksellisen tietojärjestelmäkatkoksen takia taikka muissa poikkeuksellisissa tapauksissa.

Edellä todetuin tavoin valiokunta pitää sähköisten välineiden käytön edistämistä kannatettavana. Tarkoitus on, että viranomaisten välinen yhteydenpito todisteluasetuksen nojalla tapahtuisi jatkossa sähköisesti e-CODEX-sovellusten kautta. Myös erillisessä kirjelmässä käsiteltävän tiedoksiantoasetuksen (U 77/2018 vp) mukaisen viranomaisten välisen yhteydenpidon on tarkoitus tapahtua e-CODEX-sovellusten kautta. Valiokunta katsoo, että valittavasta ratkaisusta riippumatta olennaista on, että käytettävät tietojärjestelmät ovat toimivia niin, että ne myös tosiasiallisesti tehostavat ja nopeuttavat yhteydenpitoa. Säännösten on myös perusteltua olla riittävän joustavia, jotta ei tarpeettomasti rajoiteta muulla tavalla tapahtuvaa sähköistä yhteydenpitoa. Taloudellisten hyötyjen arvioinnissa on myös perusteltua huomioida sähköisen tiedonvaihdon laajuus suhteessa ratkaisun toteutuksen ja ylläpidon kustannuksiin. Tähän sekä mahdollisuuksiin käyttää kansallisesti tarveharkintaa vaihtoehtoisten ratkaisujen käyttöönotossa eri asiatyypeissä pakollisuuden sijasta on perusteltua kiinnittää huomiota jatkoneuvotteluissa. Valtioneuvoston kannassa tuodaan esiin, että neuvotteluiden aikana on arvioitava tarkemmin koko ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia. Näin ollen valiokunnalla ei ole tältä osin neuvotteluiden tässä vaiheessa enempää lausuttavaa taloudellisten vaikutusten osalta.

Asetusehdotuksessa ehdotetaan myös eräitä muutoksia todisteiden välittömään vastaanottamiseen. Todisteiden välitöntä vastaanottamista koskevaa 17 artiklaa muutetaan siten, että vastaanottaneen valtion katsotaan suostuneen todisteiden vastaanottamista koskevaan pyyntöön, jos pyynnön esittänyt valtio ei ole saanut vastausta pyyntöönsä 30 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotuksessa poistetaan voimassa oleva 17 artiklan 2 kohta, joka sisältää säännöksen siitä, että välitön todisteiden vastaanottaminen on

mahdollista vain, jos se voidaan suorittaa vapaaehtoiselta pohjalta tarvitsematta turvautua pakkotoimiin. Valiokunta katsoo, että jatkoneuvotteluissa on syytä arvioida tämän muutosehdotuksen vaikutuksia ja merkitystä sekä mahdollista tarvetta sääntelyn tarkentamiseen pakkotoimien osalta.

Asetukseen ehdotetaan myös lisättäväksi uusi 17 a artikla, joka koskisi todisteiden välitöntä vastaanottamista videoneuvottelun avulla. Jos tuomioistuin ei pyydä toisen jäsenvaltion tuomioistuinta kuulemaan toisessa jäsenvaltiossa asuvaa todistajaa, asianosaista tai asiantuntijaa, pyynnön esittänyt tuomioistuin ottaa ehdotetun artiklan 1 kohdan mukaan todisteen vastaan suoraan videoneuvottelun avulla, jos videoneuvottelulaitteisto on molempien tuomioistuinten käytettävissä ja pyynnön esittänyt tuomioistuin pitää sen käyttämistä asianmukaisena tapauksen olosuhteet huomioon ottaen.

Ehdotetun 17 a artiklan 2 kohdan mukaan todisteiden välitön vastaanottaminen tapahtuu tuomioistuimen tiloissa. Pyynnön vastaanottaneen valtion keskusviranomainen voi osoittaa tuomioistuimen osallistumaan videoneuvottelun avulla tapahtuvaan todisteiden vastaanottamiseen vastaanottavan valtion lain perusperiaatteiden kunnioittamisen turvaamiseksi. Pyynnön esittäneen tuomioistuimen pyynnöstä keskusviranomaisen on varmistettava, että kuultava henkilö tai tuomari saa tulkin apua.

Asetukseen ehdotetaan lisättäväksi myös uusi 17 b artikla, jossa säädetään diplomaattisten edustajien ja konsuliviranomaisten oikeudesta ottaa vastaan todistelua. Artiklan mukaan diplomaattiset edustajat ja konsuliviranomaiset voisivat ilman etukäteistä pyyntöä kuulla kansalaisiaan toisen jäsenvaltion alueella edustamassaan valtiossa vireillä olevaan oikeudenkäyntiin liittyen.

Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kannassa esitettyyn näkemykseen siitä, että muutosehdotusten yksityiskohtia on vielä tarkasteltava ja huolehdittava erityisesti siitä, että säännöksissä otetaan huomioon asianosaisten oikeusturvan vaatimukset. Tärkeää on muun muassa se, että tarvittavasta tulkkauksesta huolehditaan ja neuvotteluissa arvioidaan, onko ehdotettu sääntely tältä osin asianmukainen. Myös tietoturvaan ja tietosuojaan sekä tietojärjestelmien yhteentoimivuuteen liittyvät näkökohdat on tärkeä huomioida.

Kirjelmästä ilmi käyvin tavoin (s. 4) voimassa oleva asetus mahdollistaa toisessa jäsenvaltiossa olevan todistajan välittömän kuulemisen videoneuvottelun avulla tai puhelimitse suomalaisen tuomioistuimen istunnossa, jos toinen jäsenvaltio siihen suostuu. Kuulemiseen sovelletaan tällöin Suomen lainsäädäntöä. Kansallisen lainsäädännön mukaan todistajaa voidaan kuulla videoyhteyden avulla tai puhelimitse (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §). Edellytyksenä ei ole, että kuuleminen tapahtuu tuomioistuimen tiloissa. Ehdotuksen mukaan todisteiden välitön vastaanottaminen tapahtuisi videoneuvottelun avulla pyynnön vastaanottaneen valtion tuomioistuimen tiloissa. Ehdotuksen perusteella on tulkinnanvaraista, olisiko todisteiden välitön vastaanottaminen jatkossa mahdollista muulla tavalla tapahtuvan etäkuulemisen avulla.

Valiokunta yhtyy valtioneuvoston näkemykseen siitä, että neuvotteluissa on myös pyrittävä siihen, että säännökset ovat riittävän joustavia, jotta muutoksilla ei tarpeettomasti rajoiteta sellaisten toimivien menettelyjen käyttöä rajat ylittävässä todisteiden vastaanottamisessa, jotka nykyisin ovat mahdollisia.

Valiokunnan lausunto LaVL 24/2018 vp

Asetukseen ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että sähköisen todisteen todistusarvoa ei saa evätä ainoastaan sen takia, että todiste on sähköisessä muodossa (18 a artikla). Kirjelmästä ilmi käyvin tavoin (s. 4) Suomen kansallisessa lainsäädännössä lähtökohtana on vapaa todisteiden harkinta, jonka mukaan tuomioistuin voi todistusharkinnassa vapaasti määritellä esitetyn näytön todistusvoiman (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §). Kansallisessa lainsäädännössä ei sen vuoksi ole säännöksiä sähköisen todisteen todistusarvosta. Valiokunta pitää tärkeänä, että ehdotettu säännös ei vaikuta vapaaseen todisteiden harkintaan. Tämänkaltaisten todistelua koskevien säännösten harmonisointia merkitsevien sääntöjen sisällyttäminen ei valiokunnan näkemyksen mukaan ole tarkoituksenmukaista.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Lakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin huomautuksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 25.10.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Jalonen sin
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Suna Kymäläinen sd
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Antti Rantakangas kesk
jäsen Veera Ruoho kok
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Ville Tavio ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikko Monto